

La comunicació intercultural

Autoria

Miquel Rodrigo

Es catedrático de Teorías de la Comunicación de la Universitat Pompeu Fabra (Barcelona). Forma parte del grupo de investigación UNICA de la Universitat Pompeu Fabra. Ha publicado más de cien artículos en libros y en revistas especializadas nacionales e internacionales, y distintas monografías. Ha sido investigador y profesor en distintas universidades: Universitat Autònoma de Barcelona, Indiana University, Saint Louis University, Université René Descartes (Paris V), Universidad de Sonora, Universidad de Temuco, entre otras.

Sumari

Abstract

Introducció

Què entenem per cultura?

Com diferenciem una cultura d'una altra?

Quina és la diferència entre pluriculturalitat i interculturalitat?

Què és la comunicació intercultural?

Com aconseguir una comunicació intercultural eficaç?

Quins problemes planteja la comunicació intercultural?

ABSTRACT

Aquest text pretén exposar les característiques i els problemes de la comunicació intercultural. Per aquest motiu es donarà resposta a les preguntes següents: Què entenem per cultura? Com diferenciem una cultura d'una altra? Quina és la diferència entre la pluriculturalitat i la interculturalitat? Què és la comunicació intercultural? Com aconseguir una comunicació intercultural eficaç? Quins problemes planteja la comunicació intercultural? Abans de tractar el tema de la comunicació intercultural és imprescindible que aclarim certs conceptes. S'ha de tenir en compte que segons els nostres principis de partida, allò que entenem per comunicació intercultural variarà radicalment.

INTRODUCCIÓ

Aquest text pretén exposar les característiques i els problemes de la comunicació intercultural. Per aquest motiu es donarà resposta a les preguntes següents: Què entenem per cultura? Com diferenciem una cultura d'una altra? Quina és la diferència entre la pluriculturalitat i la interculturalitat? Què és la comunicació intercultural? Com aconseguir una comunicació intercultural eficaç? Quins problemes planteja la comunicació intercultural? Abans de tractar el tema de la comunicació intercultural és imprescindible que aclarim certs conceptes. S'ha de tenir en compte que segons els nostres principis de partida, allò que entenem per comunicació intercultural variarà radicalment.

Miquel Rodrigo es professor titular del Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

QUÈ ENTENEM PER CULTURA?

Quan parlem de pluriculturalitat o d'interculturalitat, necessàriament hem d'anar a l'arrel del tema: què s'entén per cultura? Així mateix, s'ha de fer una opció teòrica que, com veurem més endavant, partirà d'un concepte interaccionista de la cultura.

En primer lloc, s'ha de dir que l'ésser humà és un ésser bàsicament cultural i que la cultura és una construcció de l'ésser humà. A grans trets, podríem dir que cada persona ha nascut a una comunitat de vida on ha estat socialitzada.

La persona interioritza unes maneres de pensar, de sentir i d'actuar. A partir d'aquesta interiorització no tan sols entén el món de la seva comunitat, sinó que aquest es convertirà en el seu món. Però al mateix temps aquesta persona serà un element constituït d'aquesta cultura i, inevitablement, ajudarà a la transmissió, conservació i transformació d'aquesta. Pot semblar contradictori, però s'ha de tenir en compte que una cultura és dinàmica i canviant. Per aquest fet, algunes de les manifestacions d'aquesta cultura es conserven, mentre que altres canvien i desapareixen. Tot aquest procés succeeix per la interacció

comunicativa que es produeix dins de cada comunitat humana.

Tots naixem en comunitats de vida que són, a més, comunitats de sentit perquè ens proveeix d'instruments per donar sentit a la realitat del nostre entorn.

"A les comunitats de vida es pressuposa l'existència d'un grau mínim de sentit compartit (...) la majoria de les comunitats de vida, a través de diferents societats i èpoques, aspiren a arribar a un grau de sentit compartit que se situa d'alguna manera entre el nivell mínim i el màxim."

BERGER, Peter L. i Thomas LUCKMANN (1997), *Modernidad, Pluralismo y crisis de sentido*, Barcelona, Paidós (original en alemany, 1995), pàg.47.

En segon lloc, com es pot veure, hem arribat a un altre tema decisiu, que és el de la comunicació. La cultura deu l'existència i manteniment a la comunicació. Així podríem considerar que és en la interacció comunicativa entre les persones on, preferentment, la cultura es manifesta.

Si acceptem aquestes idees hem de d'assenyalar quines altres idees de cultura deixem de banda i quines conseqüències té l'orientació escollida. Si partim d'aquesta postura interaccionista de la cultura, podem descartar una concepció essencialista d'aquesta cultura. És a dir, no entendríem la cultura com una cosa que està més enllà dels éssers humans. La cultura no és inamovible i ahistòrica, ni forma part de l'essència permanent de la comunitat de vida. La cultura es construeix per la interacció dels éssers humans, però al mateix temps no queda mai definitivament construïda perquè, per la pròpia interacció dels éssers humans, està en procés de construcció permanent. Aquest fet es pot apreciar clarament en el llenguatge, que canvia al llarg del temps. Per exemple, amb l'aparició dels ordinadors es desenvolupa un vocabulari anteriorment inexistent.

La paraula "cultura" té una història pròpia, una evolució. A més, no totes les cultures, especialment les cultures orals que estudien els etnòlegs, tenen un equivalent en la seva llengua de la paraula cultura. Ja és paradoxal que s'estudii d'una determinada comunitat de vida alguna cosa que aquesta comunitat no té una paraula per designar. A occident la paraula "cultura", tal i com l'entendem ara, apareix al segle XVIII. En el seu origen llatí fa referència a la cura dels camps. CUCHE, Denys (1996), *La notion de culture dans les sciences sociales*, Paris, La Découverte.

Si seguim amb aquesta mateixa concepció interaccionista de la cultura, també hauríem d'acceptar que no hi ha cultures millors ni pitjors. És clar que cada cultura pot tenir formes de pensar, sentir i actuar on determinats grups es troben en una situació de discriminació. Però si acceptem que no hi ha una jerarquia entre les cultures, estarem postulant el principi ètic que considera que totes les cultures són igualment dignes i mereixedores de respecte. Això significa, també, que l'única forma d'entendre correctament les cultures és interpretar les seves manifestacions d'acord amb els seus propis criteris culturals. Encara que això no ha de suposar que eliminem el nostre judici crític, però sí que suposa, inicialment, deixar-lo pendent fins que no hàgim entès la complexitat simbòlica de moltes de les pràctiques culturals. Es tracta d'intentar moderar un inevitable etnocentrisme que du a interpretar les pràctiques culturals alienes a partir dels criteris de la cultura de l'interpretant. Si no fem aquest esforç de comprensió, la comunicació intercultural es farà més difícil i augmentarà la probabilitat de mals entesos.

BERGER, Peter L. y Thomas LUCKMANN (1997), *Modernidad, pluralismo y crisis de sentido*, Barcelona, Paidós (original en alemán, 1995), p.47.

COM DIFERENCIEM UNA CULTURA D'UNA ALTRA?

Una altra qüestió que ens hem de plantejar és quan estem davant una comunitat de vida amb una cultura diferent. Quins criteris es poden utilitzar per determinar que estem davant una altra cultura diferent? Agafem, per exemple, quatre criteris: la llengua, la religió, el gènere i l'edat. La llengua podria ser un criteri, però hi ha comunitats de vida on parlen la mateixa llengua, però es consideren cultures distintes. ¿Tots els hispanoparlants formen part de la mateixa cultura? La religió podria ser un altre criteri, però aleshores els jueus que tenen com a llengua materna el català no serien catalans. També s'ha dit que el gènere seria un element de diferenciació cultural important, d'aquesta manera es podria postular una cultura femenina diferent a la masculina. Així mateix, també ens podríem plantejar l'edat com a criteri vàlid; d'aquesta manera hi hauria una cultura dels joves o una cultura de les persones grans.

Però aquestes diferències implicarien caure, de nou, en una visió estàtica i essencialista de la cultura. Per exemple, acceptem que els joves es converteixen en un col·lectiu a qui s'atribueix una cultura. Tan sols per l'edat se'ls atribueix que pertanyen a una cultura determinada. Així la diferenciació s'estableix a priori i no té en compte el dinamisme, la interdependència i el pluralisme de la majoria de les cultures. En primer lloc, si hi ha alguna cosa que caracteritza els joves és precisament la pluralitat que tenen de punts de vista.

En segon lloc, un jove pot participar, al mateix temps, de diferents cultures, per exemple les determinades per la llengua, la religió i el gènere. D'aquesta manera, els criteris que es poden utilitzar per diferenciar les cultures són múltiples i les combinacions d'aquests criteris, que es poden donar en una única persona en concret, són enormes. En conseqüència, encara que una persona neixi en una comunitat de vida, les societats modernes es caracteritzen per un pluralisme cultural que fa difícil establir quines són les fronteres culturals o els criteris de diferenciació cultural.

"...Tota religió és un acte de fe. Així com la pàtria és un acte de fe. Què significa, m'han demanat moltes vegades, ser argentí? Ser argentí és sentir que som argentins".

BORGES, Jorge Luis (1992), *Siete noches*, México, Fondo de Cultura Económica, pàg. 78-79 (primera edició 1980).

Els postulats fonamentalistes de la cultura pretenen mostrar-nos unes cultures homogènies, pures i "no contaminades". D'aquesta manera, es neguen com a pròpies totes aquelles manifestacions que es consideren que no formen part d'una suposada cultura originària, encara que es produeixin en un territori compartit. Així es pretén establir la diferenciació entre allò que és propi d'una cultura i allò que és improp. A més, perquè aquesta puresa tingui un bon fonament s'estableixen uns orígens immaculats excloent els vestigis d'allò que es considera com una altra cultura.

QUINA ÉS LA DIFERÈNCIA ENTRE PLURICULTURALITAT I INTERCULTURALITAT?

De fet, si acceptem la idea interaccionista de la cultura, tota cultura és bàsicament pluricultural. És a dir, s'ha anat formant, i se segueix formant, a partir dels contactes entre diferents comunitats de vides que aporten les seves maneres de pensar, sentir i actuar. És clar que els intercanvis culturals no tenen tots les mateixes característiques i efectes. Però és a partir d'aquests contactes que es produeix un mestissatge cultural, la hibridació cultural.

A vegades és difícil tenir consciència d'aquest mestissatge cultural perquè la percepció humana és selectiva. Aquesta percepció selectiva ens porta a fixar-nos en aquells fenòmens de la vida quotidiana que reafirmen una percepció preconcebuda de la realitat. Així anem reafirmant la nostra visió de la realitat perquè veiem, prioritàriament, allò que la reafirma. Es tracta simplement de fer una mirada pluricultural al nostre voltant per adonar-nos que la gran quantitat de manifestacions culturals que es consideren com a pròpies van tenir l'origen en comunitats de vida que ara es consideren com a culturalment diferents. S'ha d'acceptar el fet que la realitat cultural és, en els orígens i en l'actualitat, pluricultural.

La civilització àrab ha configurat quasi tant la cultura espanyola com la llatina.

En castellà, el 60% dels arabismes comencen amb al (l'article "el"). En l'àmbit econòmic, l'herència àrab inclou: l'agricultura (alfalfa, alcachofas, algodón...), l'alimentació (albóndigas, almibares...), la indústria química (alcoholes, alquitranes, almidones...), la indústria de la construcció (albañiles, arrabales, atarazanas...), la indústria del confort (almohodas, alfombras...) i l'economia urbana (alcantarillas, alquileres, albaranes...).

Francesc ROCA, El País Catalunya, 4-octubre-1 997, pàg. 2.

Com hem pogut apreciar és necessari adquirir una mirada pluricultural que ens permeti distanciar-nos de la cultura on hem estat socialitzats, tant per ser autoreflexius en relació a la pròpia cultura com per poder arribar a entendre el punt de vista d'altres cultures. Ja se sap que, a vegades, per fer un judici sobre allò que ens és propi és millor prendre un certa distància. Així, tant Cadalso, el 1789, a les Cartas Marruecas com Montesquieu, el 1721, a les Lettres Persanes van crear personatges d'altres continents per tal de criticar la societat de la seva època. Aquest esforç de comprensió és imprescindible abans de passar a l'autocrítica i a la crítica.

Fins ara hem parlat principalment de pluriculturalitat. Quan utilitzem el concepte de "pluriculturalitat" ens referim a un estat de coses. És a dir, la pluriculturalitat és el tret característic de les cultures modernes actuals.

"Els països llatinoamericans són actualment resultat de la sedimentació, juxtaposició i entrecruament de tradicions indígenes (sobretot a les àrees mesoamericana i andina) de l'hispanisme colonial catòlic i de les accions polítiques, educatives i comunicacionals modernes. Encara que hi ha hagut nombrosos esforços per tal de donar a la cultura d'elit un perfil modern, recloent tot allò indígena i colonial en sectors populars, un mestissatge interclassista ha generat formacions híbrides en tots els estrats socials".

GARCÍA CANCLINI, Néstor (1990), Culturas híbridas. Estrategias para entrar y salir de la modernidad, México, Grijalbo, pàg.7.

Una cultura no evoluciona si no és a través del contacte amb altres cultures.

Però els contactes entre cultures poden tenir característiques molt diverses. A l'actualitat, hi ha una aposta per la interculturalitat que suposa una relació respectuosa entre cultures. Mentre que el concepte de "pluriculturalitat" serveix per caracteritzar una situació, la interculturalitat descriu la relació entre les cultures. Encara que, de fet, parlar de relació intercultural és una redundància, potser innecessària, perquè la interculturalitat implica, per definició, interacció.

ROCA, Francesc (1997), El País Catalunya, 4 de octubre, p.2.

QUÈ ÉS LA COMUNICACIÓ INTERCULTURAL?

D'acord amb el que hem explicat fins ara, qualsevol comunicació podria definir-se com a intercultural. Això ens podria portar a un carrer sense sortida, ja que la qualificació de la comunicació com a intercultural es tornaria innecessària.

L'única possibilitat d'aclarir la situació és constatar l'existència d'una graduació en la diferenciació cultural. Així les formes de pensar, sentir i actuar de diferents comunitats de vida estaran més o menys properes unes de les altres perquè comparteixen, per exemple, la llengua o alguns elements dels seus estils de vida. Evidentment que, com més elements comparteixin les comunitats de vida, més senzilla serà la comunicació entre elles. Com es pot apreciar, a un extrem tindríem la diferenciació major i per un altre la quasi absoluta indiferenciació. En cada circumstància, la comunicació intercultural tindrà unes característiques diferents d'acord amb la proximitat o la llunyania.

Així i tot, encara que no prengui donar unes receptes multiús per a qualsevol situació intercultural, potser seria útil tenir en compte una sèrie de criteris per aconseguir una comunicació intercultural més eficaç. Els éssers humans hem estat socialitzats dins una determinada comunitat lingüística on adquirim unes competències comunicatives. Si entrem en contacte amb persones que parlen una llengua diferent, haurem d'establir una llengua comuna per a interaccionar.

És a dir, és imprescindible tenir una llengua comuna amb la qual ens puguem comunicar. Aquesta competència lingüística és una condició necessària, però no suficient per a una òptima comunicació intercultural.

La següent anècdota és atribuïda a Margaret Mead:

"Al llarg d'una de les seves investigacions sobre el llenguatge d'una població aborigen, va tractar d'aprendre aquest llenguatge a través d'un procediment denotatiu. Senyalava un objecte i demanava que li pronunciessin el nom; després un altre objecte, i així successivament; però en tots els casos va rebre la mateixa resposta: "Chemombo". Tot era "Chemombo": Va pensar per si mateixa: "Déu meu, quin llenguatge més avorrit! Tot ho designen amb la mateixa paraula!". Finalment, després d'un temps, va aconseguir esbrinar el significat de la paraula "Chemombo", que significava... senyalar amb el dit".

FOERSTER, Heinz von (1994), "Visión y conocimiento: disfunciones de segundo orden", a Dora SCHNITMAN (ed.), Nuevos Paradigmas, Cultura y Subjetividad, Buenos Aires, Paidós, pàg.95.

COM ACONSEGUIR UNA COMUNICACIÓ INTERCULTURAL EFICAÇ?

Per tal d'aconseguir una comunicació intercultural eficaç és necessari, per una part, una nova competència comunicativa, i per l'altra, un cert coneixement de l'altra cultura. La comunicació interpersonal no és simplement una comunicació verbal; la comunicació no verbal (espacial, tàctil, etc.) té també una gran importància. És a dir, que no és suficient conèixer un idioma, s'ha de saber també, per exemple, el significat de la comunicació gestual de l'interlocutor. A més, s'ha de recordar que la comunicació no és un simple intercanvi de missatges amb un sentit inqüestionable. Un mateix discurs pot tenir diferents nivells de lectura que tan sols les persones que coneixen bé la cultura poden aconseguir. Per exemple, per tal de comprendre bé la pel·lícula Forrest Gump, interpretada per Tom Hanks, era necessari un cert coneixement de la història i de la cultura nordamericana. Evidentment, la pel·lícula es pot veure sense aquests coneixements, però es perden les referències de moltes seqüències de la pel·lícula. És necessari, així, un coneixement el més ampli possible de la persona amb qui s'interrelaciona.

El desconeixement de "l'altre" el deshumanitza. Com es pot apreciar a l'obra de Shakespeare El mercader de Venècia, Shylock reclama el dret a la seva humanització: "I que no té ulls un jueu? Que no té mans, ni membres, ni proporcions, ni sentits, ni afectes, ni passions? No menja la mateixa teca? No és ferit amb les mateixes armes? No està subjecte a les mateixes malalties, curat pels mateixos mitjans i escalfat i refredat pels mateixos estius i hiverns que qualsevol cristià? Si ens punxeu, no sagnem? Si ens feu pessigolles, no ens posem a riure? Si ens emmetzineu, no es morim?..."
SHAKESPEARE, William (1985), El mercader de Venècia, Barcelona, Bruguera, pàg. 70, (Traducció de Josep M. de Sagarra).

Però no n'hi ha prou amb conèixer altres cultures, sinó que la comunicació intercultural demana també una presa de consciència de la pròpia cultura. En moltes ocasions, les nostres comunicacions estan plenes de valors que transmetem sense gairebé ser-ne conscients. La comunicació intercultural no suposa tan sols comunicar-se amb altres cultures sinó també fer l'esforç de repensar la pròpia cultura.

Un requisit gairebé imprescindible per la comunicació intercultural és que hi hagi un cert interès per cultures diferents a la pròpia. Per suposat, que no es tracta d'un interès anecdòtic o dirigit a confirmar els nostres propis valors. Es tracta de veure què puc aprendre de les altres cultures. Davant els intents, propis del colonialisme, de modificar les cultures no dominants per fer-les el més properes possible a les dominadores, a l'actualitat es busca conèixer-les tal i com són.

Aquesta nova mirada envers les cultures més allunyades també s'ha de manifestar en l'apreciació de la pròpia cultura.

En primer lloc, un ha de ser conscient del seu punt de vista etnocentrista i començar a repensar molts dels valors que fins ara fonamentaven l'anomenada "identitat cultural". Em refereixo a aquells valors que es basen precisament en la denigració de la cultura aliena per ressaltar la pròpia. Aquesta presa de consciència ha de descendir del propi llenguatge, ja que el llenguatge quotidià legitima una realitat social, en ocasions profundament discriminadora.

No és fàcil eliminar els estereotips negatius que cada cultura té de l'aliena. Al llarg de la història, els pobles han deshumanitzat els altres pobles per tal de crear un consens social en contra d'ells. Molts d'aquests estereotips estan molt profundament arrelats a l'imaginari col·lectiu d'una cultura, com es pot apreciar en certes expressions del llenguatge quotidià. Una "judiada" és a la vegada: "Acció pròpia dels jueus", i "Acció cruel i inhumana". Una "gitanada" és: "Acció pròpia dels gitanos" i "Adulació o afalagaments, mentides per tal d'aconseguir allò que un desitja".

A finals del segle XV "...apareix un nou brot de la sífilis, la propagació del qual sempre s'atribueix als altres, els enemics. Pels italians és el mal francès, però els francesos l'anomenen el mal napolità; els espanyols bategen la malaltia com el mal alemany i els flamencs la denominen el mal espanyol; pels russos és el mal dels polonesos i pels turcs és el mal dels cristians".
(El País Semanal, 11 d'octubre de 1992, pàg. 62).

En l'actualitat, en castellà, la sífilis es coneix també com el mal francès.

Cuando se entra en relación con personas de culturas muy distintas se puede producir lo que se ha denominado un "choque cultural". En este choque cultural no sólo se produce una incomprensión del comportamiento ajeno, sino que también afloran una serie de emociones negativas: desconfianza, incomodidad, ansiedad, preocupación, etc. Para superar este choque cultural hay que comunicarse.

La comunicació no es un simple intercanvi de informació. La comunicació implica, també, ser capaç de compartir emocions. Es dir, hay que ser capaç de crear una relació de empatia. La empatia es la capacitat de sentir la emoció que otra persona experimenta. Tener la habilidad de empatizar es imprescindible en muchas relaciones interpersonales. Si en el seno de una familia sus miembros no tienen empatia entre sí, es muy probable que las relaciones familiares se deterioren más fácilmente. La empatia también es necesaria para la comprensión mejor de "el otro". No se trata simplemente de sentir lo que él o ella siente, sino que a través de las emociones aumentar nuestra comprensión.

Hay que tener en cuenta que si entre personas de una misma comunidad de vida, en ocasiones, se producen incomprensiones, entre personas socializadas en culturas distintas éstas pueden aumentar. Uno puede comunicarse

aceptando un cierto grado de malentendidos, pero si estos aumentan la comunicación será muy difícil. En la comunicación intercultural hay que asumir que el malentendido puede ser la norma y no la excepción. Por ello es necesario desarrollar la capacidad de metacomunicarse. Es decir, tener la capacidad de decir lo que se pretende decir cuando se dice algo.

Metacomunicar significa hablar del sentido de nuestros mensajes, pero no sólo de lo que significan sino incluso de que efectos se supone que deberían causar. Un ejemplo sencillo, si entro en una habitación que tiene la ventana abierta y digo "Aquí hace mucho frío ¿no?" y mi interlocutor responde "Ah ¿Sí?... ¿Tú crees?" y deja la ventana abierta significa que mi interlocutor no ha entendido mi mensaje. La primera afirmación no era una simple constatación de un hecho, como parece haber entendido, sino que se sobreentiende una petición de que se cerrara la ventana. Si, molesto, replico: "Perdona, te estaba pidiendo si podrías cerrar la ventana", lo que hago es metacomunicarme. En la vida cotidiana funcionamos con una gran cantidad de sobreentendidos, presuposiciones, eufemismos, etc en los que el sentido no está en el significado literal del mensaje. Se trata de un sentido presupuesto compartido por los miembros de una misma comunidad de vida. Pero en la comunicación intercultural los sobreentendidos o las presuposiciones pueden ser una fuente

inagotable de malentendidos. Por ello no basta con comunicar, en muchas ocasiones es necesario también metacomunicar. En la comunicación intercultural no se puede presuponer que mi interlocutor va a entender precisamente lo que no se dice explícitamente.

"El encuentro de las culturas no es forzosamente intercultural. Un fenómeno cultural no se debe a que las culturas se encuentran, puede haber simplemente agresión o eliminación de uno por el otro. El encuentro de las culturas se convierte en un fenómeno cultural si, de alguna manera, existe aceptación y proyecto común."

WEBER, Edgard (1997), "Líneas transversales de los debates (identidad, cultura, religión, islamismo, modernidad, mundialización, interculturalidad y negociación)", en Revista CIDOB d'Afers Internacionals, nº 36, mayo, p. XII.

Finalment, s'ha de dir que la comunicació intercultural no es produeix de forma descontextualitzada. Tota comunicació es produeix en unes circumstàncies determinades que modifiquen les característiques del procés comunicatiu. Per exemple, si la comunicació intercultural es fa amb la llengua materna d'un dels interlocutors, aquest se sentirà molt més còmode que l'altre. Les relacions socials són relacions de poder i per tant en la comunicació també es manifesten aquestes relacions de poder. Els interlocutors no sempre estan en un pla d'igualtat. No sempre es tracta d'un desequilibri amenaçant, sinó que s'actua d'una manera més implícita, per exemple pressuposant qui és el foraster en la interacció.

Per tot això, a l'hora d'iniciar una comunicació intercultural és necessari establir les bases per l'intercanvi cultural. El diàleg intercultural s'ha de dur a terme dins la major igualtat possible. Això no significa que calgui ignorar l'existència de posicions de poder diferents entre els interlocutors. Es tracta de reconèixer-les i intentar reequilibrar-les tant com sigui possible. S'ha de tenir en compte que ni el paternalisme ni el victimisme són actituds adequades per l'inici d'una comunicació intercultural.

PER A UNA COMUNICACIÓ INTERCULTURAL EFICAÇ ÉS NECESSARI:

- Una llengua comuna
- El coneixement de la cultura aliena
- El reconeixement de la pròpia cultura
- L'eliminació de prejudicis
- Ser capaç d'empatitzar
- Saber metacomunicar-se
- Tenir una relació equilibrada

QUINS PROBLEMES PLANTEJA LA COMUNICACIÓ INTERCULTURAL?

Una vegada li van preguntar a l'escriptor britànic Chesterton què opinava dels francesos. Es diu que Chesterton va contestar simplement: " No els coneixo pas tots".

En el llenguatge de la nostra vida quotidiana acostumem a parlar dels francesos, dels musulmans, dels occidentals, etc. Amb certa freqüència, a l'hora de parlar d'aquestes agrupacions utilitzem estereotips que tenen molt poc a veure amb la realitat, que és molt més complexa. A més, parlar, per exemple, dels francesos és sovint un exercici de sobregeneralització. Aquesta ens permet una economia mental, ja que l'estereotip preconcebut facilita l'explicació de la realitat. El fixar-se atentament i descobrir el sentit de les coses es torna innecessari. L'estereotip ens permet explicar, fins i tot, allò que és incomprendible: " Ja se sap...els francesos són així". Allò que caracteritza, la majoria de les vegades, la comunicació intercultural és el desconeixement que es té sobre l'altra cultura. A mesura que et vas relacionant amb persones de diferents cultures agafes consciència de la pròpia ignorància. No es pot esperar que un estudiós de la comunicació intercultural pugui donar indicacions molt precises sobre com relacionar-nos amb persones d'una cultura concreta, a no ser que s'hi hagi especialitzat. Com a mínim, hi ha tantes llengües com cultures, i no es coneix encara l'ésser humà que les parli totes.

La constatació que hi ha molts cultures diferents no ens ha de fer caure en l'error de sobredimensionar les diferències culturals. La forma més simple de conèixer és comparar. A partir d'un punt de referència s'estableixen relacions del tipus " és igual a", "és diferent a", "és similar a", etc. En els contactes interculturals és molt freqüent utilitzar el mètode comparatiu per descriure la nostra experiència.

Així s'estableix allò que és comú i allò que és diferent. En la comunicació intercultural es pot donar la tendència de construir "l'altre" diferent.

És a dir, ja que es tracta d'una persona d'una altra cultura, deu ser diferent. Així es destaquen sobretot les diferències.

Una mirada superficial sobre altres comunitats de vida no pot, generalment, proporcionar més que una visió diferenciadora. A mesura que es va profunditzant és quan les similituds, inherents als éssers humans, es posen de manifest.

S'ha de combatre la tendència de posar l'accent en la diferència i oblidar allò que és comú. Aquesta actitud porta a universalitzar la diferència. S'afirma que, en essència, som diferents. Així, es cau novament en l'essencialisme cultural que cerca la diferència per tal d'excloure. Això no significa que s'hagin de negar les diferències, sinó que s'han de situar al seu nivell real.

A vegades, s'ha contraposat una visió universalista, que afirma que tots som iguals, a una concepció relativista, que considera que tots som diferents. Potser es tracta d'acceptar aquests dos principis, encara que semblin contradictoris.

És molt possible que els éssers humans, a nivell més profund, siguin tots iguals. Per exemple, tots patim un procés de socialització en una cultura determinada. Tanmateix, és clar que la cultura on hem estat socialitzats

propicia que tinguem determinats pensaments, sentiments i comportaments semblants, i comportaments diferents, a vegades, dels de les persones socialitzades en altres cultures.

En definitiva, es pot reduir aquesta contradicció si acceptem l'universalisme en el nivell més profund de l'ésser humà i el relativisme en el nivell més superficial.

"Un home no és mai un individu; seria millor anomenar-lo un universal singular".

SARTRE, Jean Paul (1977), Flaubert, l'idiota de la família, Paris, Gallimard, pàg.7.

És possible que entre algunes cultures hi hagi una major quantitat de manifestacions culturals semblants; això permetria considerar unes cultures més semblants que d'altres. Sempre si ens situem a un nivell superficial de la manifestació cultural es tracta d'una graduació de major o menor profunditat. És clar que no ens referim a una proximitat de tipus geogràfic sinó d'afinitat cultural, que a vegades pot donar-se entre cultures molt distants geogràficament. Per exemple, en un curs que

vaig rebre als Estat Units, discutíem sobre diferents pràctiques de la vida quotidiana. La professora, que era nordamericana, ens comentava que quan anava a visitar els seus pares, aquests establien l'hora exacta de l'inici i del final de la visita familiar. Aleshores, un dels companys dels Emirats Àrabs i jo ens vam mirar amb complicitat, atès que a les nostres cultures aquesta pràctica seria pràcticament inconcebible.

Situar les diferències a un nivell superficial no significa que no siguin importants. Són importants a partir del moment que poden obstaculitzar la comunicació intercultural. La forma de superar aquest obstacle consisteix, en primer lloc, en estar atent també a les similituds; en segon lloc, en relativitzar la importància d'aquestes diferències i, en darrer lloc, en abandonar el sentit profund de les diferències. És possible que així descobrim que el seu sentit profund sigui semblant al de la cultura pròpia.

Per acabar s'ha d'advertir del perill de caure en l'altre extrem, que és universalitzar a partir d'allò propi i no d'allò comú. Aquesta tendència ens pot portar a l'eurocentrisme, que tendeix a considerar el model europeu com el patró universal de l'evolució històrica. A partir d'aquest criteri els altres pobles estarien en estadis anteriors. S'afirmaria, per exemple, que s'ha descobert un nou grup ètnic neolític o que un altre poble es troba encara a l'Edat Mitjana.

Allò que es fa és utilitzar categories establertes per una determinada cultura per tal d'explicar les altres cultures. Això pot ser acceptable si s'utilitza com a metàfora, però és inacceptable si es pretén universalitzar un tipus de desenvolupament històric determinat.

Com pot apreciar-se, la comunicació intercultural se situa en el delicat equilibri entre allò universal i allò particular, entre allò comú i allò diferent. De fet, la comunicació intercultural fa que s'hagi d'aprendre a conviure amb la paradoxa que tots som iguals i alhora diferents.

ALGUNS DELS OBSTACLES DE LA COMUNICACIÓ INTERCULTURAL SÓN:

- La sobregeneralització
- La ignorància
- Sobredimensionar les diferències
- Universalitzar a partir d'allò propi.

Original disponible en: http://portalcomunicacion.com/lecciones_det.asp?lng=cat&id=1

PDF creat a: 02/05/2011 12:39:50

Portal de la Comunicació InCom-UAB: El portal dels estudis de comunicació, 2001-2011

Institut de la Comunicació (InCom-UAB)
Edifici N. Campus UAB. 08193 Cerdanyola del Vallès (Barcelona)
Tlf. (+34) 93.581.40.57 | Fax. (+34) 93.581.21.39 | portalcom@uab.cat

